

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสาร รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดประเด็นในการนำเสนอ หัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎี

- ที่มาและแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- ทฤษฎียุติธรรม
- ทฤษฎีพันธะทางสังคม
- ทฤษฎีความละเอียดอ่อนเชิงบูรณาการ
- ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก
- สำนักอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (Peacemaking School of Criminology)
- การประชุมกลุ่มเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

2. การประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว

- ศาลเยาวชนและครอบครัว
- รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนของการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์

3. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4. กรอบแนวคิด

แนวคิดและทฤษฎี

ที่มาและแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากสภาพปัญหาที่สำคัญที่เกิดต่อกระบวนการยุติธรรมที่ใช้สำหรับเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ก่อให้เกิดแนวคิดในการปรับกระบวนการตัดสินคดีครั้งใหญ่ของกระบวนการยุติธรรมไทย แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นรูปแบบใหม่ในสังคมไทยตามแบบอย่างที่น่าสนใจอารยประเทศได้ใช้ปฏิบัติมากกว่า 10 ปี แนวความคิดนี้ในยุคก่อนการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5

ได้มีการใช้อยู่ก่อนแล้ว แต่หากไม่มีการดำเนินการเป็นระบบ แนวคิดใหม่ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดจากประเด็นสำคัญ คือ

1. กระบวนการยุติธรรมผูกขาดโดยอำนาจรัฐมากเกินไป เป็นเรื่องที่รัฐเข้ามาจัดการทั้งหมดทั้งระบบ โดยไม่มีพื้นที่ให้ชุมชนและประชาสังคมเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วม
2. กระบวนการยุติธรรมมุ่งเน้นจะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมิได้ให้ความสำคัญต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม
3. กระบวนการยุติธรรมสายเดิม เป็นกระบวนการที่นำผู้กระทำผิดเข้าสู่ระบบศาลจนเกินความจำเป็น แนวคิดเดิมนี้นำให้เกิดปัญหาจำนวนเด็กกระทำผิดมากเกินกว่าสถานพินิจจะดูแลอบรมฟื้นฟูแก้ไขได้อย่างแท้จริง ทำให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบไม่ได้รับการฟื้นฟูที่เหมาะสมในงบประมาณของแผ่นดินในจำนวนที่ไม่อาจขยายให้สูงขึ้นได้ ทำให้ไม่สามารถกลับมาเป็นพลเมืองดีของสังคมตามเจตนารมณ์ของการแก้ไขปัญหาคriminal และเยาวชน

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดใหม่ตามความหมายของรากศัพท์ภาษาไทย คือ ความยุติธรรม เมื่อคำนึงถึงปรัชญาแนวคิดนี้จึงใช้คำว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เพราะหากแปลตามตัวอักษรภาษาอังกฤษเป็นไทย ความหมายอาจไม่ชัดเจน เป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ในสังคม (Social Harmony) เป็นการเปลี่ยนแนวคิดและวิถีคิดที่มีต่ออาชญากรรม และต่อบทบาทของเหยื่ออาชญากรรม จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เห็นว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ รัฐต้องเข้ามาดำเนินการโดยมุ่งให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษ เหยื่อหรือผู้เสียหายมีบทบาทน้อยในกระบวนการ แต่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล กล่าวคือ ระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่อ เป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อหรือผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด และทำลายความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความสำนึกผิด และแสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตน โดยให้ความช่วยเหลือหรือบรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อ โดยให้ทั้งสองฝ่ายยุติความขัดแย้ง เป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์และเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าการลงโทษ บทบาทของชุมชนมีความสำคัญเพราะถือว่าชุมชนถูกระทบจากการกระทำอาชญากรรม ชุมชนจึงมีบทบาทในการอำนวยความยุติธรรม และการบูรณาการผู้กระทำผิดเข้าสู่ชุมชน เป็นการนำชุมชน (Community-based treatment) มา

ส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคม เป็นการนำชุมชนเข้ามามีบทบาทแก้ปัญหอาชญากรรมที่เกิดขึ้น (กัลดเพอร์ บัญชาพัฒน์ศักดิ์ดา, 2548, น. 22-23)

ตารางที่ 2.1

การเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Conventional Criminal Justice)	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)
1. การกระทำผิดอาญาถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ 2. การกระทำผิดอาญาเป็นการละเมิดต่อกฎหมายถือเป็นการละเมิดอำนาจอรัฐ จึงต้องนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ 3. วัตถุประสงค์หลักต้องการนำ “ผู้กระทำผิด” มาลงโทษ โดยมุ่งผลในการแก้แค้น ทดแทน (retribution) สร้างความข่มขู่ยับยั้ง (deterrence) และตัดโอกาสไม่ให้กระทำความผิดอีก (incapacitation) 4. คำถามพื้นฐาน 3 ข้อ - การกระทำเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด - ใครเป็นผู้กระทำ - จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างไร	1. การกระทำผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม 2. การกระทำผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหาย (harm) จึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู (restore) 3. วัตถุประสงค์หลักต้องการฟื้นฟู (restore) ความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำ ความผิดให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้ายซึ่งรวมทั้ง “ผู้เสียหาย” หรือ “เหยื่ออาชญากรรม” “ผู้กระทำผิด” และ “ชุมชน” เพื่อให้มีการชดเชย (restitution) การแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation) และการกลับเข้าสู่สังคม (reintegration) 4. คำถามพื้นฐาน 3 ข้อ - “ความเสียหาย” หรือ “ผลกระทบ” ที่เกิดขึ้นคืออะไร - จะแก้ไขเยียวยาได้อย่างไร - ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีอะไร

เป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ความสมานฉันท์ ความปรองดองกันโดยสันติวิธี ทั้งฝ่ายผู้เสียหายที่ได้รับความพึงพอใจ ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดและชดเชย

ความเสียหาย รวมทั้งให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ ซึ่งรูปแบบของการประชุมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นที่ยอมรับมีอยู่ 4 วิธี คือ

1. การไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด (Victim Offender Mediation) ซึ่งในสมัยก่อนผู้ใหญ่บ้าน กำนันเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แต่ปัจจุบันผู้ไกล่เกลี่ยต้องได้รับการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ การไกล่เกลี่ยมีความสำคัญอันดับแรกอยู่ที่การเปิดโอกาสให้เหยื่อและผู้กระทำผิดได้พูดคุยกันโดยตรง ให้เหยื่อได้พูดหรือแสดงถึงผลกระทบของการกระทำของผู้กระทำผิด และให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกถึงผลกระทบจากการกระทำ ให้เหยื่อมีทางเลือกโดยเลือกสถานที่ที่จะพบปะพูดคุยด้วย การตกลงร่วมกันที่นำไปสู่การลงโทษเพื่อทดแทนก็มีความสำคัญเช่นกัน การไกล่เกลี่ยไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

2. การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Community and Family Group Conference) ซึ่งเป็นการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดโดยให้ทีมสหวิชาชีพเข้ามาเป็นตัวเชื่อมในการประชุมกลุ่ม ให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้แก้ไขตนเองได้สำนึกและขอโทษให้กับผู้เสียหายได้รับความพึงพอใจ เงื่อนไขของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมด้วยความสมัครใจ โดยมีพนักงานคุมประพฤติทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือการดำเนินการ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการอภิปรายถึงการกระทำผิดและตัดสินใจเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดและให้ผู้กระทำผิดได้ขอโทษแก้ไขเยียวยาในสิ่งที่ตนเองได้ทำ ซึ่งการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ (Restorative Healing Conference) ที่ทำการศึกษา มีลักษณะคล้ายกับการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนี้ แต่มีผู้พิพากษาสมทบเป็นผู้อำนวยความสะดวก

3. การพิจารณาแบบวงกลม (Sentencing Circles) ซึ่งใช้สำหรับผู้กระทำผิดทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ที่คำนึงถึงพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ความต้องการของเหยื่อ ครอบครัวและชุมชน เพราะภายใต้การพิจารณาแบบวงกลมทุกคนมีส่วนได้ส่วนเสีย ทุกคนต้องพูดออกมาอย่างจริงใจทำความเข้าใจร่วมกันในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยร่วมกันวางแผนพิพากษาให้ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

4. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reparative Boards) ซึ่งใช้กันมานานและใช้มากในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก วิธีการประชุมของคณะกรรมการนั้นจะมีการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการกระทำผิดและผลร้ายที่ตามมา จากนั้นคณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนดการลงโทษให้เหมาะสมโดยผู้กระทำผิดยินยอม และปฏิบัติตามที่คณะกรรมการกำหนด เมื่อครบกำหนดก็จะรายงานต่อศาล และหน้าที่ของคณะกรรมการก็สิ้นสุดลง

แนวคิดอื่นที่เกี่ยวกับการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน (Community Justice) เป็นแนวคิดที่มองอาชญากรรมว่าเป็นปัญหาสังคมที่มี

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยควรให้ความสำคัญกับการป้องกันอาชญากรรมในชุมชนเป็นหลัก (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, น. 27) แม้ว่าแนวคิดยุติธรรมชุมชนกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะมีลักษณะที่ทับซ้อนกันอยู่ แต่ก็มีหลักการสำคัญที่ใช้ร่วมกัน คือ ยุติธรรมชุมชนเน้นว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่บั่นทอนคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน และได้กำหนดนิยามใหม่ให้แก่บทบาทและการจัดการอาชญากรรมของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแทนนิยามเดิมที่เน้นการลงโทษ การยับยั้งป้องกันและการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคล โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรขยายพันธกิจออกไปให้รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม การประนีประนอมข้อพิพาท และการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านด้วย ส่วนการบริหารจัดการนั้นเน้นว่าหน่วยงานเหล่านี้ควรเคลื่อนเข้าสู่ชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ และควรให้การส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อม ๆ กัน (อึ้งแล้ว, น. 28)

ทฤษฎีสำคัญ ๆ ที่อธิบายความสัมพันธ์และความสำคัญของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่

ทฤษฎีติดฉลาก (Labeling Theory)

ทฤษฎีติดฉลาก (Labeling Theory) หรือทฤษฎีปฏิกิริยาของสังคม (Social Reaction Theory) เป็นกลุ่มทฤษฎีอาชญาวิทยาที่มีมุมมองต่อสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างไปจากทฤษฎีอื่น กล่าวคือ ทฤษฎีแนวนี้นี้เชื่อว่าการศึกษาที่มองเฉพาะพฤติกรรมอาชญากรรมหรือตัวอาชญากรเท่านั้น ไม่สามารถทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจปรากฏการณ์อาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้ง จำเป็นต้องศึกษาอาชญากรรมโดยมองที่ส่วนประกอบทางสังคมทั้งหมด (Entire Social Context) หรืออีกนัยหนึ่งการศึกษาอาชญากรรมจำเป็นต้องศึกษาจากปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมอาชญากรรมนั้นด้วย ซึ่งรวมถึงปฏิกิริยาได้ตอบจากหน่วยงานของรัฐต่อบุคคลและเหตุการณ์ที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด ดังนั้น การศึกษาแนวนี้นี้ย่อมจะมีมุมมองต่อพฤติกรรมอาชญากรรมแตกต่างจากทฤษฎีอาชญาวิทยาทั่วไป เนื่องจากไม่ได้มองหรือศึกษาที่ตัวอาชญากรหรือพฤติกรรมอาชญากรรมโดยตรง แต่กลับมุ่งประเด็นการศึกษาไปยังรายละเอียดเกี่ยวกับปฏิกิริยาหรือการโต้ตอบของสังคม ซึ่งหมายความว่าความรวมถึงประชาชนและเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมในสังคม ที่มีต่อตัวบุคคลที่กระทำผิดหรือพฤติกรรมผิดกฎหมายนั้น แล้วนำมาวิเคราะห์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนของบุคคลหรือไม่อย่างไร

แนวคิดทฤษฎีติดฉลากได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของภาษาหรือสัญลักษณ์ที่ได้ถูกใช้

ในกระบวนการติดต่อสื่อสารกันทางสังคม ทั้งนี้ โดยมีหลักการพื้นฐานว่าบุคคลจะสร้างหรือมีความสำนึกหรือความหมายแก่ตนเอง (Individual's Identify and Self-concept) ต่อบุคคล สิ่งของหรือเหตุการณ์ใด เฉพาะในกระบวนการติดต่อสื่อสารในสังคมเท่านั้น

ทฤษฎีนี้ทำให้นักอาชญาวิทยาหันมาให้ความสนใจถึงอิทธิพลด้านลบของกลไกควบคุมทางสังคม ตลอดจนวิธีการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายหรือวิธีดำเนินการกับบุคคลที่ผิดปกติ จะเห็นได้จากการที่มีนักอาชญาวิทยาหลายท่านได้นำเสนอให้เห็นถึง ผลด้านลบของการลงโทษในลักษณะที่ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความอับอายหรือคับแค้นใจ เช่น การลงโทษโดยเปิดเผย การลงโทษที่เป็นการลดสถานะของผู้กระทำผิด และการลงโทษในลักษณะให้มีการขอโทษอย่างเปิดเผย คาร์ป (อ้างถึงใน พรชัย ชันดี และคณะ, 2543) ได้ให้ความเห็นว่า การลงโทษที่มีผลทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความอับอายนั้น จะทำให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความคับแค้นใจหรือมีความคิดว่าเป็นบุคคลที่สังคมไม่พึงปรารถนา จึงไม่ต้องการที่จะให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมแต่อย่างใด ดังนั้น การลงโทษลักษณะนี้อาจทำให้บุคคลเหล่านั้นกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกต่อไปโดยไม่สามารถแก้ไขได้

ทฤษฎีตีตราได้นำเสนอประเด็นใหม่ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมซึ่งได้แก่ อำนาจ โดยทฤษฎีแนวนี้ชี้ให้เห็นว่า การที่บุคคลจะถูกตราหน้าว่าเป็นอาชญากรหรือบุคคลผิดปกติ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของบุคคล หากแต่ขึ้นอยู่กับว่า กระบวนการตีตราหรือลงโทษทางสังคมได้ถูกนำไปใช้กับบุคคลดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่มีแนวโน้มว่าจะถูกกำหนดให้เป็นความผิดหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น จะขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นอยู่ในกลุ่มของชนชั้นที่มีอำนาจในการออกกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น อำนาจในสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้พฤติกรรมของบุคคลเป็นความผิดหรือความเบี่ยงเบนได้ (พรชัย ชันดี และคณะ, 2543)

ทฤษฎีพันธะทางสังคม ของ ทราวิส เฮอร์ชี (Hirschi's Social Bonding Theory)

ทฤษฎีควบคุมที่นับว่าได้รับการยอมรับมากที่สุดในวงการอาชญาวิทยาก็คือ ทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bonding Theory) ของ ทราวิส เฮอร์ชี ซึ่งเฮอร์ชีได้โต้แย้งว่าไม่จำเป็นต้องอธิบายแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นของพฤติกรรมอาชญากรรม เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีความสามารถโดยธรรมชาติที่จะประกอบอาชญากรรมอยู่แล้ว โดยเฮอร์ชีได้นำเสนอทฤษฎีควบคุมโดยมีใจความสำคัญว่า บุคคลที่มีความผูกพันกับองค์กรหรือกลุ่มในสังคม ซึ่งได้แก่ครอบครัว โรงเรียน และเพื่อนฝูง มักจะมีแนวโน้มที่จะไม่ประกอบอาชญากรรม หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ก็คือ พันธะทางสังคมหรือความผูกพันกับสังคม (Social Bond) แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ความ

ผูกพัน (Attachment) ข้อผูกมัด (Commitment) การเข้าร่วม (Involvement) และความเชื่อ (Belief) ทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานว่า “บุคคลที่มีพันธะทางสังคมหรือมีความผูกพันทางสังคมน้อย จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมอาชญากรรม” ทฤษฎีควบคุมทางสังคมมีสมมุติฐานว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นผลมาจากพันธะของบุคคลที่มีต่อสถาบันทางสังคมได้อ่อนแอหรือถูกทำลาย (Hirschi, 1961) และองค์ประกอบของพันธะทางสังคมมีด้วยกัน 4 ประการ คือ

1) ความผูกพัน (Attachment) หมายความว่า การที่บุคคลมีความผูกพัน หรือความรักใคร่กับบุคคลอื่น หรือมีความสนใจกับความรู้สึนึกคิดของบุคคลอื่น ซึ่งความผูกพันนี้เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลมีการพัฒนาการยอมรับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม ส่งผลให้บุคคลสร้างความรู้สึหรือสามัญสำนึกที่จะควบคุมตนเองให้เป็นบุคคลที่ดีในสังคม ดังนั้นความผูกพันจึงเป็นองค์ประกอบด้านอารมณ์หรือด้านความรักของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

2) ข้อผูกมัด (Commitment) หมายความว่า การที่บุคคลถูกผูกมัดกับการดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรมของสังคม กล่าวคือได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อที่จะประกอบอาชีพโดยสุจริต และเพื่อที่จะได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลไม่ย่อท้อกระทำผิดกฎหมาย เนื่องจากจะเป็นการเสี่ยงต่อการสูญเสียความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นข้อผูกมัดจึงเป็นองค์ประกอบด้านความมีเหตุมีผลของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

3) การเข้าร่วม (Involvement) หมายความว่า การที่บุคคลได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเป็นเหตุให้บุคคลถูกจำกัดเวลาที่จะไปประกอบอาชญากรรม เนื่องจากเวลาส่วนมากได้ถูกใช้ให้หมดไปกับกิจกรรมของสังคม ดังนั้นการเข้าร่วมถือว่าเป็นองค์ประกอบด้านกิจกรรมของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

4) ความเชื่อ (Belief) หมายความว่า ระดับความเชื่อถือที่บุคคลมีต่อค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม หากบุคคลมีระดับความเชื่อต่อค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคมสูง ก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำความผิดกฎระเบียบของสังคม ดังนั้นความเชื่อถือว่าเป็นองค์ประกอบด้านจริยธรรมของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

หลังจากที่ได้นำเสนอทฤษฎีพันธะทางสังคมต่อวงการอาชญาวิทยาแล้ว เฮอร์ซีได้ทำการทดสอบสมมุติฐานของทฤษฎีนี้กับการทำนายพฤติกรรมอาชญากรรมของเยาวชน โดยได้ทำการสำรวจนักเรียนระดับมัธยมตอนกลางและตอนปลายจำนวน 4,000 คน ของโรงเรียนในเขตอ่าวซานฟรานซิสโก มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เฮอร์ซีใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับครอบครัว โรงเรียน เพื่อนฝูง และพฤติกรรมการกระทำผิดกฎหมาย สำหรับคำถามเกี่ยวกับการ

กระทำผิดกฎหมายส่วนมากจะเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง ตัวอย่างเช่น ลักทรัพย์ที่มีค่าน้อยกว่า 2 เหยียด ลักทรัพย์ที่มีค่าระหว่าง 2 เหยียด ถึง 50 เหยียด และการชกต่อยกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ เฮอร์ซียังใช้ประวัติของโรงเรียนและตำรวจเป็นข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ด้วย

สำหรับการทดสอบสมมุติฐานของทฤษฎีพันธะทางสังคมนั้น เฮอร์ซียพบว่าผลของการศึกษาวิจัยสนับสนุนทฤษฎีนี้ สำหรับองค์ประกอบแรกของพันธะทางสังคมก็คือ ความผูกพัน เฮอร์ซียพบว่าเยาวชนที่มีความผูกพันกับบิดามารดามีแนวโน้มที่จะรายงานว่าเขากระทำผิดกฎหมายน้อยกว่าเยาวชนที่ไม่มีความผูกพันกับผู้ปกครอง เยาวชนที่รายงานว่าเขากระทำผิดกฎหมายมักจะมีปัญหาในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการได้คะแนนต่ำ การไม่สนใจต่อครูบาอาจารย์ การไม่ชอบโรงเรียน หรือการไม่ยอมรับอำนาจของโรงเรียน นอกจากนี้งานศึกษาวิจัยนี้ยังพบว่าเยาวชนที่รายงานว่าเขากระทำผิดกฎหมายมากกว่าจะมีความผูกพันกับเพื่อนฝูงน้อยกว่าเยาวชนที่รายงานว่าเขากระทำผิดกฎหมายน้อยกว่า ซึ่งเฮอร์ซียได้โต้แย้งว่าการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่เป็นผู้กระทำผิดกฎหมายจะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมอาชญากรรมเพิ่มขึ้น แต่ก็เกิดขึ้นเฉพาะกับเยาวชนที่มีความผูกพันทางสังคมน้อยหรืออ่อนมากเท่านั้น

สำหรับการทดสอบองค์ประกอบที่สองของพันธะทางสังคม (ข้อผูกพัน) ผลการศึกษาพบว่าเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายจะมีความทะเยอทะยานและการคาดหวังในด้านการศึกษาและอาชีพการงานน้อยกว่าเยาวชนที่ไม่ได้ทำผิดกฎหมาย และงานศึกษาวิจัยก็ยังสนับสนุนองค์ประกอบที่สี่ของทฤษฎี กล่าวคือ งานศึกษาวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างพฤติกรรมอาชญากรรมกับความเชื่อว่าควรปฏิบัติตามกฎหมาย โดยเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายมักจะไม่เชื่อในกฎหรือระเบียบของสังคม

นอกจากนี้เฮอร์ซียพบว่าเยาวชนที่ใช้เวลามากกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทำงาน มีนัดเที่ยวกับเพื่อน ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ หรือเล่นเกม ฯลฯ จะรายงานว่ามีพฤติกรรมอาชญากรรมมากกว่าเยาวชนที่ใช้เวลากับกิจกรรมพวกนี้น้อย ซึ่งให้ผลตรงกันข้ามกับสมมุติฐานของทฤษฎีนี้ เนื่องจากพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม เฮอร์ซียยังพบว่า เยาวชนที่รายงานว่าเขาไม่สนใจการบ้าน ใช้เวลาอยู่กับเพื่อนมากและชอบเที่ยวเตร่จะมีแนวโน้มว่าพฤติกรรมอาชญากรรมสูง ซึ่งถือได้ว่าเยาวชนกลุ่มนี้จะมีการเข้าร่วมกับกิจกรรมทางสังคมน้อย จึงอาจสรุปได้ว่างานศึกษาวิจัยของเฮอร์ซียสนับสนุนองค์ประกอบที่สามของพันธะทางสังคมเป็นบางส่วน (พรชัย ชันดี และคณะ, 2543)

ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Theory of Reintegrative Shaming)

Braithwaite นักอาชญาวิทยาชาวออสเตรเลียอธิบายว่า โดยทั่วไปมนุษย์ยับยั้งชั่งใจไม่ลงมือกระทำผิดเนื่องจากใช้วิธีการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ 2 วิธี คือ

วิธีแรก ใช้ความกลัวการไม่ยอมรับของสังคม (fear of social disapproval) และวิธีที่สอง ใช้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือ หิริ-โอตตัปปะ (conscience) หลักการสำคัญของการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการทั้ง 2 วิธี เชื่อว่าการลงโทษและการชดใช้ค่าทำขวัญโดยบิดามารดา ญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูงหรือคนอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อผู้กระทำผิดแล้วแต่มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้กระทำผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเป็นทางการโดยสถาบันทางกฎหมายและหน่วยงานยุติธรรมใด ๆ สำหรับคนส่วนใหญ่แล้วความกลัวที่จะต้องละอายใจต่อคนที่เขารักใคร่ห่วงใยนั้น เป็นสิ่งยับยั้งป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากความคิดเห็นและสายตาของครอบครัวและเพื่อนที่มีต่อเขามีความหมายมากกว่าความคิดเห็นและสายตาของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในกระบวนการยุติธรรมที่เขาไม่รู้จักมากมายนัก ในทำนองเดียวกัน ใครก็ตามซึ่งใกล้ชิดสนิทสนมกับเยาวชนผู้กระทำผิดหรือเป็นผู้ที่เขาให้ความเคารพยำเกรง ย่อมจะเป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกความรู้สึกละอายใจเกี่ยวกับพฤติกรรมที่กระทำผิดให้แก่ผู้นั้นได้อย่างแนบเนียนมากที่สุด ความรู้สึกละอายใจเกิดขึ้นได้หลายทาง หลายรูปแบบ และหลายวิธีการ ความละอายสามารถถ่ายทอดจากพ่อแม่หรือเพื่อนฝูงสู่กันและกันได้ด้วยการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดได้ราวกับภาษา หนึ่งด้วย วิธีการง่าย ๆ คือการปฏิบัติตามกัน นอกจากนี้ ความละอายสามารถตีพิมพ์เป็นเรื่องราวในหนังสือหรือถ่ายทอดผ่านวงสนทนาระหว่างกลุ่มเพื่อนฝูงในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการได้อีกด้วย ทั้งอาจถ่ายทอดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การร่วมใจกันตราหน้าผู้กระทำผิดว่าเป็นอาชญากร ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้น ความละอายจึงมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมเฉพาะ (culturally specific) รูปแบบหนึ่ง เมื่อเชื่อมโยงข้อสังเกตจากการควบคุมและการยับยั้งเหล่านี้กับแนวคิดเรื่องรอยมลทิน (stigmatization) จะพบความแตกต่างกันระหว่างการใช้การควบคุมทางสังคมแบบไม่เป็นทางการที่ทำให้เกิดผลลัพธ์เป็นความรู้สึกละอายใจเชิงแตกแยก (disintegrative shaming) กับความรู้สึกละอายใจเชิงบูรณาการ (reintegrative shaming) ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการนี้ยังเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับเรื่องของการแสดงความรับผิดชอบ (accountability) และการยกย่องนับถือ (respect) ซึ่งเป็นกุญแจในการโยยยัดและบูรณาการผู้กระทำผิดไว้กับประชาคมโรงเรียนและชุมชนโดยไม่ผลักไสผู้ที่กระทำผิดพลัดไปให้กลายเป็นคนนอกประชาคมอีกด้วย กุญแจสำคัญที่ทำให้ความรู้สึกละอายใจทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ การทำให้เกิดความละอายและเกรงกลัวต่อความผิดบาปที่กระทำแต่มีใช้ต่อบุคคลผู้กระทำ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญา คือ การมีหิริ-โอตตัปปะและสอดคล้องกับปรัชญาความยุติธรรมของชาวเมารี ชาวพื้นเมืองในประเทศนิวซีแลนด์

ที่มีการใช้คำว่า shame (whanau) ในการเยียวยาหรือทำให้เกิดความละเอียดใจในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ที่ชาวเมารีเรียกว่า whanau conference

ทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก (Narrative Theory)

John Gelm (1998) นำทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึกมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเล่าเรื่องราวที่ตกเป็นผู้เสียหายซึ่งเกิดขึ้นแก่พวกเขาโดยการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการบำบัดเยียวยาอย่างหนึ่งและเป็นสื่อไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (self-awareness) ในกรณีที่ผู้เสียหายได้มีโอกาสพรรณนาเรื่องราวและระบายความรู้สึกที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์นี้ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกได้รับอำนาจที่สูญเสียไปกลับคืนมาอีกครั้ง เพราะการตกเป็นผู้เสียหายทำให้เขาสูญเสียสูญเสียการควบคุมไป ดังนั้น การพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นอีกครั้งจึงทำให้ผู้เสียหายเรียนรู้ที่จะคิดถึงเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในมุมที่แตกต่างออกไปจากเดิม คือในฐานะผู้เล่าเรื่อง มิใช่ฐานะเหยื่อผู้ถูกกระทำ โดยเรียนรู้จากปฏิกิริยาตอบสนองของกลุ่มผู้ฟังที่ร่วมแบ่งปันและเยียวยาความรู้สึกแก่กัน นอกจากนี้การพรรณนาความรู้สึกเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหายใน 2 ระดับ คือ ระดับเรื่องราวพื้นผิว (surface story) ที่เหมือน ๆ กัน และระดับลึก (deeper story) ซึ่งมีลักษณะเป็นนัยกรรม (discourse) คือเป็นเรื่องราวที่แต่ละคนเข้าไปรับรู้ให้ค่าความสำคัญและตีความสิ่งนั้นตามบุคลิกและความผูกพันของตน การพรรณนาความรู้สึกจึงทำให้การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์เข้าถึงนัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความเสียหายของทรัพย์สินเข้าใจถึงคุณค่าของสิ่งที่สูญเสียไปที่มีความผูกพันเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และนำไปสู่การชดเชยเยียวยาได้เหมาะสมกับผู้เสียหายแต่ละรายได้อย่างยุติธรรมยิ่งขึ้น (จุฑารัตน์ เลื้อ้อำนวย, 2549)

Braitwaite (อ้างใน เดชา สังขวรรณ, 2545. น. 130) ได้รวบรวมเหตุผลและหลักฐานต่าง ๆ ที่สนับสนุนรูปแบบของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ในกลุ่มทฤษฎีที่เรียกว่า Immodest Theory หรือทฤษฎีที่มีมุมมองในแง่ดีต่อความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เห็นว่าเป็นรูปแบบที่พัฒนาใช้ในระบบงานยุติธรรมโดยปราศจากข้อจำกัดใด ๆ Immodest Theory เห็นว่าความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีข้อดีมากมายหลายประการสมควรที่จะได้รับการพิจารณาประยุกต์ใช้ในระบบงานยุติธรรมโดยทั่วไป

สำนักอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (Peacemaking School of Criminology)

สำนักนี้มองว่า วัตถุประสงค์หลักของอาชญาวิทยาคือ การส่งเสริมความสงบสุข สังคม ที่ยุติธรรม ดังนั้น แนวคิดสันติวิธีพยายามนำเรื่องหลักของศาสนา และหลักปรัชญามาประยุกต์ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด มีมุมมองว่า การที่รัฐใช้วิธีการลงโทษและควบคุมอาชญากรรมกลับเป็น การกระตุ้นและสนับสนุนให้มีการทำผิดมากขึ้น ลาร์รี่ ทิฟต์ (Larry Tifft) และเดนนิส ซัลลิแวน (Dennis Sullivan) ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Mask of Love) สรุปได้ว่า การลงโทษที่รุนแรงของรัฐ เปรียบได้เช่นเดียวกับพฤติกรรมอาชญากรรมที่ผู้กระทำผิดได้ทำไป หรือแปลว่า การถูกควบคุมโดยรัฐ มีลักษณะคล้ายกับการที่ผู้กระทำผิดได้ละเมิดผู้อื่น จึงไม่ต่างกัน ไม่มีการแก้ไขปรับปรุง แต่รัฐ ต้องการมีอำนาจในการจัดการกับคนที่ทำผิดโดยลำพัง สำนักอาชญาวิทยาแนวสันติวิธีเสนอวิธีการ ไม่ใช่ใช้ความรุนแรง (non-violent methods) รู้จักในนามของ “กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์” (Restorative Justice) แนวคิดเชิงสมานฉันท์ปฏิเสธยุทธวิธีการลงโทษ เห็นว่าการลงโทษ ที่เป็นทางการไม่สามารถป้องกันและควบคุมอาชญากรรมได้ ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ แก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำผิดแทน รัฐควรจะออกห่างมากที่สุด การที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้กระทำผิดถูกตีตราและไม่สามารถกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้ แม้ว่าตัวเองต้องการแก้ไข เพียงใด เพราะถูกสังคมตีตรา แต่ถ้าชุมชนเข้ามาดูแลผู้กระทำผิดแทน สังคมจะยกโทษและยอมรับ การแก้ไขตัวเอง และยอมรับเขากลับคืนสู่สังคม ผู้กระทำผิดสามารถกลับมาเป็นคนดีของสังคมได้ ในที่สุด

การประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในศาลยุติธรรมที่พิจารณาคดีเด็กและเยาวชนตามแบบดั้งเดิม (The Traditional Juvenile Court) ก่อนที่จะมีการจัดตั้งศาลสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะนั้น ศาลจะ ปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ต่อมาจึงมีการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงมาใช้กระบวนการ ยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะเพื่อให้แตกต่างจากผู้ใหญ่

ศาลเยาวชนในยุคที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหรือยุคถามหาความยุติธรรม (Questioning of Fairness) มีการใช้การกักบริเวณ เช่นเดียวกับการจำคุก ผสมผสานกับการบำบัดรักษาและแก้ไข ฟื้นฟู ซึ่งถูกวิพากษ์ทั้งด้านที่เข้มงวดและหย่อนยานเกินไป

ศาลเยาวชนในยุคที่เริ่มเฟื่องดังไปถึงเป้าหมายโดยเฉพาะเพื่อการป้องกัน แก้ไข พื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดหรือยุคที่มีการวิจารณ์เป้าหมายที่ “พิเศษ” ของศาลเยาวชน (Critique of the “Special” Goals of The Juvenile Court) เมื่อเด็กหรือเยาวชนมีการกระทำผิดรุนแรงขึ้น วิธีปฏิบัติเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมและการทำความผิดในรูปแบบเดิมใช้ไม่ได้ผล และมีงานวิจัยระบุว่าสังคมมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นจากการกระทำผิดซ้ำ จึงได้มีการนำวิธีการใหม่มาใช้ คือ วิธีการทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นรู้สึกมีความผูกพันทางสังคมกับผู้อื่นหรือชุมชน หรือ Theory of Attachment โดย Braithwaite ซึ่งเป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่จะทำให้เด็กหรือเยาวชนหลอมรวมตนเองกลับสู่สังคม อันเป็นสาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเพื่อการเยียวยาแก้ไขเด็กและเยาวชนในสหรัฐอเมริกา

ประเทศนิวซีแลนด์

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) เป็นการประชุมร่วมกันด้วยความสมัครใจของทุกฝ่ายทั้งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ครอบครัว ครู ผู้แทนชุมชน ผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ โดยกระบวนการประชุมกลุ่มเป็นการผสมผสานกับความเชื่อ ทศนคติของชนเผ่าเมารี ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองของประเทศนิวซีแลนด์ที่เน้นความสำคัญในบทบาทความเป็นครอบครัวและชุมชน การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์มีพระราชบัญญัติเด็กและเยาวชนและครอบครัว ค.ศ. 1989 มาบังคับใช้ ได้เน้นถึงกระบวนการในชั้นศาลว่าควรเป็นวิธีการสุดท้ายในการนำเด็กและเยาวชนเข้ามาอยู่ ควรเน้นชุมชนและครอบครัวเป็นหลักในการแก้ไขปัญหา (กลัดเพชร บัญชาพัฒนศักดิ์ดา, 2548, น. 44)

การประชุมกลุ่มดังกล่าวมีหลักการสำคัญคือ

1. เป็นการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดสารภาพด้วยความสมัครใจ เพื่อพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา และได้รับรู้ความรู้สึก ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย และความเสียหายของครอบครัว ความเสียหายของชุมชนที่เป็นผลจากการกระทำของเขา
2. ครอบครัวได้รับรู้พฤติกรรมของบุตรหลานตนเอง และรับรู้ว่าตนเองปล่อยปละละเลยหรือเข้มงวดกับเด็กและเยาวชนเกินไป ทำให้ครอบครัวเข้าใจใส่เด็กและเยาวชนได้ดียิ่งขึ้น
3. ผู้เสียหายได้รู้จักตัวตนของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด บางครั้งการพูดคุยอาจทำให้ทราบว่า การกระทำนั้นไม่ใช่เพราะเด็กหรือเยาวชนเป็นคนใจร้าย แต่เป็นเพราะเด็กหรือเยาวชนนั้นมีปัญหา เช่น ปัญหาพ่อแม่หย่าร้าง หรือปัญหาความยากจน เป็นต้น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งสองฝ่ายจะนำไปสู่การขอโทษและให้อภัยกันด้วยความจริงใจ ในการประชุมกลุ่มครอบครัวพบว่า มีผลดี ดังนี้

- 1) เด็กและเยาวชนไม่กระทำผิดซ้ำอีก
- 2) เด็กและเยาวชนยอมรับโทษด้วยความเต็มใจ สำนักผิดต่อการกระทำของตนและ
ผู้กำหนดมาตรการลงโทษ คือ บิดามารดา พี่น้อง ครู เพื่อน เพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นคนที่คุ้นเคยและใกล้ชิด
มิใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นคนแปลกหน้า
- 3) สามารถลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมได้เป็นจำนวนมาก
- 4) การประชุมกลุ่มใช้เวลาสั้น มักไม่เกิน 2 ครั้ง

ประเทศออสเตรเลีย

รัฐนิวเซาท์เวลส์เป็นรัฐแรกที่เริ่มนำวิธีการตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยนำการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) มาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนและพัฒนาเป็นรูปแบบที่มีตำรวจเป็นผู้ประสานงาน หรือที่รู้จักกันในชื่อ Wagga model โดยเริ่มโครงการนำร่องในปี 1991 และขยายผลไปหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ต่อมาในปี 1997 รัฐนิวเซาท์เวลส์ได้บัญญัติพระราชบัญญัติผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชน ค.ศ. 1997 (The Young Offenders Act 1997) ขึ้นและบังคับใช้ในปี 1998 เพื่อรองรับนโยบายการใช้วิธีการทางเลือกในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเยาวชน โดยใช้วิธีการหลัก 3 วิธี คือ การว่ากล่าว (Caution) การตักเตือน (Warning) และการประชุมยุติธรรมเยาวชนตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Youth Justice Conference) สำหรับเนื้อหาในพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นได้กำหนดให้ผู้กระทำผิดที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะเข้าร่วมการประชุม คือ เยาวชนอายุ 10 ปีขึ้นไป และไม่เกิน 18 ปี กระทำผิดในคดีที่ยอมความได้ (Summary offences) หรือคดีอุกฉกรรจ์ (Indictable offences) ที่สามารถพิจารณาแบบรวบรัดได้ เช่น คดีทำร้ายร่างกาย คดีลักทรัพย์ คดีบุกรุกเพื่อลักทรัพย์ คดีทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น คดีที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ คือ คดีทางเพศ คดีที่ทำให้ถึงแก่ความตาย คดียาเสพติดบางกรณี และคดีจรรยาหลักเกณฑ์อีกประการ คือ ผู้กระทำผิดต้องยอมรับการกระทำผิด (Admit of an offences) และยินดีเข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัว หน่วยงานที่ส่งคดีมายังการประชุมกลุ่มครอบครัว คือ ตำรวจ อัยการ และศาล

การประชุมยุติธรรมเยาวชนรับผิดชอบโดยกรมยุติธรรมเยาวชน (Department of Juvenile Justice) ซึ่งจะแต่งตั้งผู้ประสานงานการประชุม (Conference convenor) ที่ผ่านการอบรม และได้รับสัญญาว่าจ้างเพื่อทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติฉบับนี้ระบุว่า อธิบดีกรมยุติธรรมเยาวชนสามารถแต่งตั้งตำรวจให้เป็นผู้ประสานการประชุมได้ เมื่อการประชุมเสร็จสิ้นโดยสามารถทำข้อตกลงกันได้ และถ้าผู้กระทำผิดปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างเป็นที่น่าพอใจแล้วผู้กระทำผิดจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าว และในกรณีที่ไมปฏิบัติตามข้อตกลง คดีจะถูกส่งคืนไปยังหน่วยงานที่ส่งคดีและดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมปกติ ข้อสังเกตหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติ

ฉบับนี้เกิดขึ้นเพื่อการแก้ไขผู้กระทำผิด ดังนั้น วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติที่มีอยู่ 3 ข้อ จึงเน้นที่ผู้กระทำผิดเกือบทั้งหมดดังที่ระบุไว้ ดังนี้

1. เพื่อจัดตั้งโครงการที่เป็นกระบวนการทางเลือกในการดำเนินคดีกับเด็กที่กระทำผิด โดยวิธีการประชุมยุติธรรมเยาวชน การว่ากล่าว และการตักเตือน
2. เพื่อจัดตั้งโครงการที่เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อการกระทำผิดของเด็กโดยตรง
3. เพื่อจัดตั้งและใช้การประชุมยุติธรรมเยาวชนในการจัดการกับผู้กระทำผิด โดยส่งเสริมการใช้ชุมชนในการแก้ไขการกระทำผิด โดยให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วม เน้นการชดเชยที่มาจากผู้กระทำผิดและการยอมรับผิดชอบของผู้กระทำผิดต่อการกระทำผิด ตอบสนองต่อความต้องการของเหยื่อและผู้กระทำผิด

หากพิจารณาถึงบทบาทของเหยื่อแล้ว จะเห็นว่า พระราชบัญญัติไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก แม้ว่าผู้ประสานงานจะเชิญเหยื่อเข้าร่วมประชุมด้วย แต่การประชุมสามารถดำเนินไปได้โดยเหยื่อไม่ได้เข้าร่วมเพราะเหยื่ออาจมอบหมายให้ผู้อื่นเป็นผู้แทน

สำหรับในส่วน of ข้อตกลงจากการประชุม พระราชบัญญัติระบุว่า เหยื่อที่เข้าประชุมด้วยตนเองสามารถคัดค้านข้อตกลงจากการประชุมได้ แต่หากเหยื่อไม่ได้เข้าร่วมการประชุมด้วยตนเอง ข้อตกลงจากการประชุมก็สามารถทำได้และนำไปปฏิบัติได้ โดยไม่ต้องมีคำยินยอมจากเหยื่อ

มณฑลนครหลวงออสเตรเลีย (The Australian Capital Territory) เป็นมณฑลล่าสุดที่ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และเป็นกฎหมายที่รองรับการดำเนินการตามความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เต็มรูปแบบ คือ พระราชบัญญัติอาชญากรรม (ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) ค.ศ. 2004 [Crime (Restorative Justice) Act 2004] ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมสิทธิของเหยื่อให้ได้รับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเสริมอำนาจเหยื่อให้มีโอกาสตัดสินใจเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด
2. เพื่อจัดตั้งระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ให้เหยื่อ ผู้กระทำผิด และผู้สนับสนุนของทั้งสองฝ่ายมาพบกันในสภาพแวดล้อมที่จัดเตรียมไว้อย่างดีและปลอดภัย
3. เพื่อรับประกันว่าการบริหารงานยุติธรรมจะให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของเหยื่อในระดับสูง
4. เพื่อให้การเข้าถึงความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของระบบกระบวนการยุติธรรม โดยไม่ได้แทนที่หรือเปลี่ยนแปลงระบบกระบวนการยุติธรรมแบบปกติ
5. เพื่อให้หน่วยงานในระบบกระบวนการยุติธรรมส่งคดีไปยังระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังเปิดกว้างให้ใช้วิธีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ขั้นตอนของตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์ โดยใช้เป็นวิธีการเบี่ยงเบนคดีก่อนถึงศาล (Pre-court diversion) จนถึงการเข้าร่วมกับการรับโทษจำคุก หรือใช้เป็นเงื่อนไขของการพักการลงโทษ ดังนั้น การส่งต่อคดีมายังวิธีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงเกิดได้หลายช่องทางตลอดกระบวนการยุติธรรม และยังเปิดโอกาสให้ใช้วิธีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้กับคดีเกือบทุกประเภท ตั้งแต่คดีไม่ร้ายแรงจนถึงคดีร้ายแรงที่สามารถรับโทษจำคุกได้ถึง 14 ปี รวมทั้งคดีทางเพศและคดีความรุนแรงในครอบครัว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการดำเนินการในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรม หากเป็นขั้นตอนก่อนถึงศาลก็จะกำหนดหลักเกณฑ์ให้ใช้กับคดีไม่ร้ายแรง หากอยู่ในขั้นตอนของศาลก็จะเพิ่มหลักเกณฑ์ให้ใช้กับคดีร้ายแรงที่รับโทษจำคุกได้ ดังนั้น ผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงมีทั้งเด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่ โดยเป็นผู้กระทำผิดที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

สำหรับหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคดีมายังวิธีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ผู้กระทำผิดและเหยื่อต้องมีอายุ 10 ปีขึ้นไป และทั้งสองฝ่ายต้องยินยอมเข้าร่วม อีกทั้งผู้กระทำผิดต้องยอมรับผิดขอต่อการกระทำผิด (Accepting responsibility for offences) โดยปกติการประชุมจะจัดโดยตำรวจ แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้เปิดกว้างให้หน่วยงานต่าง ๆ ในระบบกระบวนการยุติธรรมทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในการจัดประชุมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการส่งคดีมายังระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนใดของระบบ พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีความยืดหยุ่นด้านวิธีการจัดการประชุมตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยอาจจัดได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุมแบบพบกันโดยตรง (face to face meeting) การประชุมแบบไม่พบกันโดยใช้บันทึกข้อความหรือการอัดวิดีโอ การประชุมทางไกลผ่านวิดีโอหรือกล้อง เป็นต้น ทั้งนี้ มีข้อแม้ว่าการประชุมดังกล่าวจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้แสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้กันและกันได้ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับบทบาทของเหยื่อ โดยจะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติถึง 2 ข้อ เน้นถึงการเสริมอำนาจและผลประโยชน์ของเหยื่อโดยเฉพาะ และยังกำหนดว่าการประชุมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเหยื่อหรือผู้แทนของเหยื่อให้ความยินยอมเข้าร่วมด้วย และข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการประชุมต้องได้รับการยินยอมจากผู้กระทำผิดและเหยื่อ หรือจากผู้แทน ในกรณีที่เหยื่อไม่ได้เข้าร่วมด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมณฑลนครหลวงออสเตรเลียได้ใช้วิธีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนมาก่อนเป็นระยะเวลาหลายปี ดังนั้น ในช่วงแรกที่พระราชบัญญัติฉบับนี้บังคับใช้ หน่วยงานหลักยังคงเป็นตำรวจและยังคงรับคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นเยาวชนมาดำเนินการต่อ และจะเริ่มรับคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นผู้ใหญ่ในต้นปี 2007 (ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา, 2549)

ประเทศแคนาดา

มีการนำการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับเด็กชนเผ่าพื้นเมืองของมลรัฐโนวา สโกเชีย (Nova Scotia) เช่นเดียวกันในช่วงปี ค.ศ. 1990 ซึ่งได้จัดทำขึ้นในกรณีการจัดสวัสดิการให้แก่เด็ก โดยให้ครอบครัว เจ้าหน้าที่หน่วยงาน และหัวหน้าเข้าร่วมประชุมกลุ่ม การประชุมดำเนินไปประมาณ 5 ชั่วโมง ตอนท้ายการประชุมนั้น กลุ่มก็มีแผนการสำหรับเด็กที่ช่วยกันคิดขึ้นมา และหลายสัปดาห์ต่อมาเมื่อมีการประชุมกลุ่มครั้งที่ 2 แผนที่วางไว้ก็ประสบความสำเร็จ (กลัดเพชร บัญชาพัฒนศักดิ์ดา, 2548, น. 50) การประชุมวงกลม (sentencing circle) ที่ประเทศแคนาดาใช้อยู่โดยมีที่มาจากวัฒนธรรมอินเดียนแดง

ตำรวจที่ทำงานด้านชุมชนสัมพันธ์จะรับบทบาทในการให้ความรู้และการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งตำรวจเหล่านี้ใกล้ชิดชุมชน ผู้เสียหาย และผู้กระทำผิด เมื่อมีคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเกิดขึ้น ตำรวจจะส่งเข้าโครงการโดยมีผู้ไกล่เกลี่ย ผู้นำชุมชน ร่วมกับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินการในรูปแบบที่เรียกว่า Sentencing Circle หากตกลงกันได้ก็ไม่ต้องดำเนินคดีในศาล และหากจะมีกิจกรรมที่ผู้กระทำผิดจะต้องทำ ก็จะมีข้อขอให้ศาลพิจารณาดำเนินการต่อไป กระบวนการนี้ใช้ระยะเวลาไม่เกิน 1 เดือน

ประเทศออสเตรเลียและเยอรมัน

ผู้มีบทบาทสำคัญ คือ อัยการเป็นผู้พิจารณาเบื้องต้นว่าจะดำเนินคดีต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดหรือไม่ โดยมีหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1. ถ้าเป็นคดีเล็กน้อย อัยการมักสั่งไม่ฟ้อง
2. ถ้าคดีนั้นไม่เหมาะสมที่จะใช้มาตรการระงับข้อพิพาทด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อัยการก็สามารถฟ้องคดีได้ แต่ศาลยังสามารถใช้ดุลยพินิจให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้
3. คดีใดที่อัยการเห็นว่าเหมาะสมที่จะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อัยการก็จะส่งเรื่องไปให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งประเทศทั้งสองใช้พนักงานคุมประพฤติเพื่อดำเนินการต่อไป

การประชุมกลุ่มเยาวยาเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัว คือ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีดังต่อไปนี้

1. คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
2. คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาโอนมาตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลเยาวชนฯ มาตรา 61วรรคหนึ่ง

3. คดีครอบครัว ได้แก่ คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาล หรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์ หรือครอบครัว แล้วแต่กรณี ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

4. คดีที่ศาลจะต้องพิพากษาหรือสั่งเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้บังคับบัญชา โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายตุลาการ มีผู้พิพากษาประจำและผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับพิจารณาพิพากษาคดี
2. ฝ่ายธุรการ มีผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และข้าราชการศาลยุติธรรม ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านธุรการทั่วไปของศาล

เขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีเขตอำนาจตลอดท้องที่กรุงเทพมหานคร

สำหรับศาลเยาวชนและครอบครัวในส่วนภูมิภาคนั้น มีเขตอำนาจตลอดท้องที่ของจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของศาลเยาวชนและครอบครัว

แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดมีเขตอำนาจเช่นเดียวกับศาลที่ตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น

เจตนารมณ์ของศาลเยาวชนและครอบครัว

1. เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน (ในส่วนคดีอาญา)
2. เพื่อคุ้มครองส่วนได้เสียของผู้เยาว์ (ในส่วนคดีแพ่ง) ผู้เยาว์หมายความว่า บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ กล่าวคือ อายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส
3. เพื่อให้มีวิธีการสำหรับใช้แก่เด็กและเยาวชนให้เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อช่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ถ้าศาลเยาวชนและครอบครัวสามารถแก้ไขเด็กและเยาวชนที่ประพฤติผิดหรือกระทำความผิดให้ประพฤติหรือกลับตนเป็นคนดีได้ อาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในภายหน้าก็ย่อมจะลดจำนวนลง และเป็นผลให้สังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีสวัสดิภาพและความปลอดภัย

หลักการดำเนินงานของศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งมุ่งไปในทางด้านการหาข้อมูลเหตุที่ทำให้เด็กกระทำความผิด แล้วดำเนินการแก้มูลเหตุนั้น ๆ ยิ่งกว่าที่จะมุ่งทำโทษเด็ก และเพื่อหวังรักษาผลประโยชน์เกี่ยวกับสิทธิและทรัพย์สินของผู้เยาว์ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยทำให้เด็กในวันนี้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า

ลักษณะพิเศษของศาลเยาวชนและครอบครัวที่ไม่เหมือนกับศาลธรรมดา อาจพิจารณาได้จากลักษณะสำคัญที่เด่นชัด 8 ประการ คือ

1. มีการแยกพิจารณาคดีเด็กต่างหากจากห้องพิจารณาคดีธรรมดา คือ ไม่ปะปนกับคดีผู้ใหญ่ และเป็นการพิจารณาคดีลับ
2. การพิจารณาไม่เคร่งครัดตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา
3. มีการคุมประพฤติเพื่อสืบเสาะข้อเท็จจริงและสอดส่องความประพฤติ
4. มีบริการสถานแรกรับเพื่อแยกการควบคุมตัวในระยะแรก ไม่ปะปนกับผู้ใหญ่ในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา
5. บริการของแพทย์และจิตแพทย์เพื่อตรวจพิจารณาทั้งทางกายและทางจิตแก่เด็กและเยาวชน
6. ศาลมีสำนวนประกอบการพิจารณาทั้งในด้านกฎหมายและในด้านประวัติทางสังคมของเด็กและเยาวชน
7. คำพิพากษาหรือคำสั่งเด็ดขาดให้ลงโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน ศาลมีอำนาจที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งได้
8. มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว

ระบบศาลเยาวชนและครอบครัวกับคดีครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัวจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยแปรสภาพมาจากศาลคดีเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มบทบาทในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว นอกเหนือจากการพิจารณาพิพากษาคดีเด็กและเยาวชนที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 โดยเป็นไปตามแนวความคิดสากลที่ถือว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานอันสำคัญของชุมชน การดำรงอยู่ของครอบครัวหมายถึง การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของสมาชิกทุกคนที่อยู่ในครอบครัวนับตั้งแต่บิดา มารดา และบุตร ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และสภาพจิตใจของสมาชิกทุกคนที่อยู่ในครอบครัว โดยเฉพาะบุตรซึ่งเป็นผู้เยาว์ย่อมได้รับผลกระทบจากปัญหาครอบครัวอย่างยิ่ง และจะมีผลยาวไกลถึงอนาคตของเขาในภายภาคหน้า รวมทั้งอาจตกทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย ดังนั้น การแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชนให้ถูกจุดจึงต้องแก้ไขที่ครอบครัวควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชน มิฉะนั้น รากเหง้าของปัญหาจะยังคงอยู่หาได้ถูกกำจัดไปด้วยไม่

เหตุนี้แนวความคิดสากลจึงเน้นที่ศาลครอบครัว (Family Court) เป็นหลักในการแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชนโดยมุ่งที่จะแก้ไขความขัดแย้งในครอบครัวให้หมดไปก่อนเป็นอันดับแรก เช่น ศาลครอบครัวของประเทศญี่ปุ่นมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด และมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีครอบครัว โดยเฉพาะคดีครอบครัวนั้นประเทศญี่ปุ่นถือหลักการไกล่เกลี่ยประนีประนอมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยจะประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพและผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านจิตวิทยา และด้านเด็ก เป็นต้น หากไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ จึงนำคดีนั้นไปสู่ศาลยุติธรรมตามระบบทั่วไป เหตุนี้ศาลครอบครัวจึงเป็นศาลที่มีความเชี่ยวชาญในการไกล่เกลี่ย การประนีประนอม และการเจรจาตกลงในคดีครอบครัว คงพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดตลอดจนคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดต่อเด็ก เช่น ใช้อุปายาล่อลวงเด็ก เป็นต้น

อย่างไรก็ตามศาลเยาวชนและครอบครัวของประเทศไทยมีทั้งอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษา และอำนาจหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวพร้อม ๆ กันไป เช่นเดียวกับระบบศาลครอบครัวของประเทศเกาหลีใต้ กล่าวคือ แม้ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ก็คงพิจารณาคดีต่อไปตามระบบศาลธรรมดาที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเดิมนั่นเอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ๔ กำหนดให้ผู้พิพากษาพยายามใช้วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความได้ตกลงกันด้วยดี และให้ใช้ดุลพินิจในการตั้งผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว ซึ่งอาจเป็นนักจิตวิทยา

นักสังคมสงเคราะห์ บิดามารดา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ย่อมทำได้ทั้งสิ้นซึ่งก็เข้าลักษณะ คณะกรรมการใกล้เคียงในระบบศาลครอบครัวของประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีได้นั่นเอง แต่ศาลเยาวชน และครอบครัวในปัจจุบันก็ยังมิได้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเต็มรูปแบบ

ระบบศาลเยาวชนและครอบครัวกับคดีเด็กและเยาวชน

คดีเด็กและเยาวชนกระทำผิดในระบบศาลเยาวชนและครอบครัว ย่อมคำนึงถึงสวัสดิภาพ และอนาคตของเด็กและเยาวชนว่าสมควรได้รับการศึกษาอบรมสั่งสอนและสงเคราะห์ให้กลับตัว เป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการลงโทษให้เช็ดหلاب การใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนจึงต้องคำนึงถึง บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย สุขภาพและภาวะแห่งจิตของเด็กและเยาวชนที่แตกต่างกันออกไป โดย ต้องใช้ให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง ทั้งนี้ ไม่ควรแยกเด็กและ เยาวชนออกจากการดูแลของผู้ปกครอง ไม่ว่าจะแยกบางส่วน หรือแยกออกอย่างสิ้นเชิง นอกจาก สถานการณ์ของคดีนั้นทำให้จำเป็นต้องกระทำ

แนวความคิดสากลที่น่าสนใจก็คือ ควรใช้วิธีการของสถานฝึกอบรมแบบปิดให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยถือว่าเป็นหนทางสุดท้าย และให้อยู่ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จำเป็น โดย จัดอาคารสถานที่เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูหรือเพื่อการศึกษา

รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนของการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์

ตามระเบียบว่าด้วยการประชุมกลุ่มเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กำหนดรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนไว้ ดังนี้

ก. การนำคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ เมื่อมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ให้ผู้พิพากษาองค์คณะเจ้าของสำนวนสั่งชะลอการพิพากษาคดี นั้นไว้ก่อน โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 95 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ เมื่อประธาน กรรมการงานประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์กำหนดตัวผู้อำนวยความสะดวกประชุมแล้วให้ผู้อำนวยความสะดวก ประชุมตรวจสำนวนและศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคดีนั้น รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก หรือเยาวชนและครอบครัวในคดีนั้น เพื่อกำหนดตัวบุคคลที่จำเป็นต้องเชิญมาร่วมการประชุมกลุ่ม เยาวชนเชิงสมานฉันท์ พร้อมทั้งกำหนดวันเวลา และสถานที่ที่จะจัดการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิง สมานฉันท์ ให้ผู้ประสานงานคดีจัดทำสำนวนการประชุมและจัดทำสารบบสำนวนด้วย แจกแก่ บุคคลต่าง ๆ ที่ผู้อำนวยความสะดวกประชุมกำหนดให้เชิญเข้าร่วมประชุมโดยทางโทรศัพท์เป็นเบื้องต้น

จากนั้นให้ทำหนังสือเชิญให้ผู้อำนวยความสะดวกสำนักอำนวยความสะดวกประจำศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง หรือผู้ได้รับมอบหมาย หรือประธานกรรมการงานประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ลงนาม

ข. การดำเนินการประชุม ในการเตรียมการประชุม ผู้อำนวยความสะดวกประชุมอาจเชิญ จำเลยและผู้เสียหาย รวมถึงบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาพบเพื่อทำการสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อ เป็นการรวบรวมข้อมูลก็ได้ ผู้อำนวยความสะดวกประชุมจะต้องชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุมว่าจะไม่นำข้อมูลที่ ได้จากการประชุมเปิดเผย และให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงนามว่าจะไม่นำข้อมูลไปเปิดเผย ผู้อำนวยความสะดวก ประชุมจะต้องจำกัดขอบเขตของประเด็นปัญหาที่กำลังดำเนินการประชุม เพื่อหาแนวทางเยียวยา แก้ไข ไว้ในวงจำกัดเพียงเท่าที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงการกระทำในคดีที่มีการฟ้องร้องกันนั้นเท่านั้น

เมื่อทุกคนลงนามแล้วผู้อำนวยความสะดวกประชุมควรจะให้ฝ่ายผู้เสียหายเล่าถึงผลกระทบ ที่ได้รับการกระทำของจำเลยให้ที่ประชุมฟังก่อน เหตุผลก็เพื่อให้จำเลยนั้นได้รับรู้ถึงผลกระทบ และความเสียหายที่ผู้อื่นได้รับการกระทำของตนเอง หากให้จำเลยเล่าถึงการกระทำของตนเอง ก่อนอาจจะเป็นการช่วยผู้เสียหายมีอารมณ์โกรธขึ้นมาได้ กระบวนการนี้จะช่วยให้จำเลย สำนึกผิดขึ้นมาได้

เมื่อผู้เสียหายได้เล่าถึงความรู้สึกของตนเองแล้ว ผู้อำนวยความสะดวกประชุมอาจจะสอบถาม ความต้องการของผู้เสียหาย

ขั้นตอนต่อไปผู้อำนวยความสะดวกประชุมควรให้จำเลยเล่าข้อเท็จจริงโดยย่อของการกระทำ ผิดพร้อมทั้งพูดกระตุ้นให้จำเลยได้รับรู้ถึงความเสียหายของผู้เสียหายที่ได้รับการกระทำของ จำเลย และสอบถามข้อคิดเห็นของจำเลยว่ามีความรู้สึกอย่างไรที่ผู้อื่นได้รับความเสียหาย

ขั้นตอนต่อไปอาจสอบถามบิดามารดาหรือผู้ปกครองของจำเลยว่า ได้รับความ เดือดร้อนอย่างไรบ้างในการที่จำเลยกระทำไปและถูกจับกุม

ขั้นตอนต่อไปผู้อำนวยความสะดวกประชุมควรพูดกระตุ้นให้จำเลยรู้สึกถึงความเดือดร้อน ของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ขั้นตอนต่อไปผู้อำนวยความสะดวกประชุมควรกระตุ้นให้จำเลยแสดงความรับผิดชอบออก มาด้วยตนเอง เช่น แสดงการขอโทษหรือพูดถึงแนวทางที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ฝ่ายผู้เสียหายไม่ ว่าจะเป็นการใช้เงินหรือการใช้ร่างกายของจำเลยเอง หรือชดเชยด้วยการกระทำอื่น ๆ

เมื่อทุกอย่างตกลงกันได้แล้วให้ผู้อำนวยความสะดวกประชุมสรุปแผนการแก้ไขจำเลย ใน ส่วนของผู้ถูกกระทำหรือผู้เสียหายนั้น ควรมีแผนเยียวยาผู้เสียหายด้วย ในการประชุมแต่ละครั้งจะ ต้องจัดทำรายงานการประชุมและให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงชื่อไว้

ค. แผนการเยียวยา หลังจากที่มีการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์เสร็จสิ้นแล้ว ผู้อำนวยความสะดวกประชุมจะต้องทำแบบเสนอแผนการเยียวยา ซึ่งมีรายละเอียดของแนวทางปฏิบัติ

พร้อมทั้งระยะเวลาที่ต้องใช้ในการดำเนินการตามแผนและผู้รับผิดชอบดำเนินการตามแผนต่อองค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ในการเสนอแผนการเยียวยาดังกล่าว ผู้อำนวยการประชุมต้องเสนอให้มีการวางเงื่อนไขการคุ้มครองความประพฤติ มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าระยะเวลาการดำเนินการตามแผน และให้จำเลยมารายงานตัวต่อผู้พิพากษาสมทบ เมื่อได้แผนการเยียวยาแล้ว ให้ผู้รับการเยียวยา ติดตามดาหรือผู้ปกครองลงชื่อรับทราบแนวทางปฏิบัติและมอบตัวจริงให้แก่บุคคลดังกล่าวเก็บไว้เป็นหลักฐานคนละ 1 ชุด เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนพิจารณาและเห็นชอบด้วยกับแผนการเยียวยาแก้ไขที่ผู้อำนวยการประชุมได้เสนอ อาจจดยางานกระบวนพิจารณาเลื่อนการพิพากษาออกไปอีก โดยให้มีการปฏิบัติตามแผนการเยียวยาแก้ไขก่อนพิพากษา หรือมีคำพิพากษาไปโดยพิพากษาบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามแผนการเยียวยาแก้ไข แล้วแต่เห็นสมควร ให้องค์คณะผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนกำหนดในรายงานกระบวนพิจารณาหรือคำพิพากษาดังว่า มอบหมายให้ผู้พิพากษาสมทบที่ได้รับการเสนอในแบบเสนอแผนการเยียวยาแก้ไขเป็นผู้บริหารแผน ในกรณีที่เลื่อนการพิพากษาไปโดยให้มีการปฏิบัติตามแผนการเยียวยาแก้ไขก่อนนั้น ถ้าปรากฏว่า จำเลยปฏิบัติตามแผนการเยียวยาครบถ้วนและกลับตัวเป็นคนดีแล้ว ถ้าคำพิพากษานั้นจะพิพากษาให้รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษหรือให้มีการคุ้มครองความประพฤติด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้าเห็นสมควรผู้พิพากษาองค์คณะอาจใช้ดุลพินิจให้นำระยะเวลาที่จำเลยปฏิบัติตามแผนการเยียวยาหักออกจากระยะเวลาที่จะให้มีการรอการลงโทษ รอการกำหนดโทษหรือการคุ้มครองความประพฤติก็ได้

ง. การบริหารแผน ผู้บริหารแผนต้องศึกษาแผนการเยียวยา แก้ไขให้เข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผน และต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเยียวยาตามแผน ผู้บริหารแผนจะต้องติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในแผนการเยียวยารวมทั้งเครือข่ายชุมชน เพื่อเตรียมดำเนินการตามแผน เมื่อมีการดำเนินการตามแผนการเยียวยา แก้ไขเสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้บริหารแผนจะต้องสรุปผลการดำเนินการเพื่อรายงานผู้พิพากษาองค์คณะเจ้าของสำนวนทราบเพื่อปิดการเยียวยาแก้ไข

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บรรหาร ชลสินธุ์ (2544, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องทักษะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการจัดตั้งโครงการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม เป็นการศึกษาทักษะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อรูปแบบ หลักการ วิธีการ ขั้นตอน และบุคลากรที่จะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเห็นด้วยกับหลักการในกระบวนการไกล่เกลี่ยในการที่จะให้ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมได้มาพบกัน โดยเป็นการชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการกระทำผิดโดยประมาทไม่ควรนำผู้กระทำผิดมาลงโทษโดยใช้เรือนจำ เห็นสมควรให้ผู้กระทำผิดชดเชยค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม แทนการจำคุก และเห็นด้วยในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับอาชญากร สำหรับวิธีการไกล่เกลี่ยเห็นด้วยว่าควรให้มีการปรับปรุงกฎหมาย เพื่อให้เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น การไกล่เกลี่ยควรกระทำในคดีที่ผู้กระทำผิดกระทำความผิดครั้งแรก และต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายโดยไม่มีการบังคับ ควรมีหน่วยงานกลางที่รัฐจัดการให้ไม่เสียค่าใช้จ่าย ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยเห็นด้วยว่าควรให้ทั้งสองฝ่ายได้มีการพูดคุยกัน เพื่อแก้ปัญหา ร่วมกัน โดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้ช่วยในการไกล่เกลี่ยเมื่อมีคดีเกิดขึ้น ควรมีการแนะนำโครงการไกล่เกลี่ยตั้งแต่ขั้นสอบสวนและทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ในด้านบุคลากรเห็นด้วยกับการไกล่เกลี่ยควรมีทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมโดยตั้งหน่วยงานไกล่เกลี่ยขึ้นมาเพื่อรับหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ และควรให้ความรู้แก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากโครงการไกล่เกลี่ยในประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจน

สุจิต เจนนพกาญจน์ (2546, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาระบบการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทย เป็นการศึกษากระบวนการทัศน์ในการจัดการกับปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน การบริหารและการจัดการขององค์กรต่าง ๆ ในอดีต (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-2505 และ พ.ศ. 2506-2533) และปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543-2545) และกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาระบบการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทย ส่วนแนวทางในการพัฒนาระบบการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทย ผลการศึกษาพบว่า กระบวนทัศน์มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ วิธีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และการให้บริการแก่เด็กและเยาวชนตามลำดับ ดังนั้น แนวทางในการแก้ไขหรือพัฒนาระบบการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน กระบวนทัศน์จึงเป็นปัจจัยที่จะต้องได้รับการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนผ่าน (Paradigm Shift) เพราะการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์จะมีบทบาทโดยตรงต่อการนำเสนอแนวทางและทิศทางใหม่ในการสร้างหรือพัฒนาสังคมในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในอนาคต

ประกอบด้วยกระบวนการที่หลากหลาย องค์การในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากองค์กรบังคับใช้กฎหมายมาเป็นองค์กรชำนาญพิเศษและองค์กรสวัสดิการสังคม ปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการในองค์กรโดยเน้นการบริหารจัดการเชิงรุกและการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพขององค์กร และการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์และปรับกระบวนการที่เดิมมาสู่กระบวนการที่ใหม่ที่มีอยู่หลากหลาย เพื่อนำมาพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทย

กัลลฑเพชร บัญชาพัฒนศักดิ์ดา (2548, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ศึกษากรณีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาคำถามมา รูปแบบ วิธีการและขั้นตอนของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ในการดำเนินการของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร และแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงงานการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่เคยเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา อัยการ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานสอบสวน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่เคยร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ตัวแทนจากชุมชน ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ผู้ปกครองผู้กระทำผิด และผู้ปกครองผู้เสียหาย ผลการศึกษาส่วนการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทุกคนให้ความคิดเห็นว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเป็นกระบวนการที่ดี มีความยุติธรรมสำหรับทุกคน

จุฑารัตน์ เชื้ออำนวย (2548, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การปรับกระบวนการยุติธรรมไทย ผลการศึกษารูปสาระสำคัญได้ 2 ประการ คือ ประการแรก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มีลักษณะสำคัญในทางวิชาการและทางปฏิบัติ คือ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งมีลักษณะของ “ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎี” ซึ่งมีกรอบทัศนะมุ่งสู่ความสันติสุขสมานฉันท์ทางสังคมที่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายนั้นได้ด้วย “กระบวนการเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice Process) ใช้เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้หลายระดับ รวมทั้งระดับที่มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นชั้นที่มีความขัดแย้งสูงสุดในสังคม ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงกระบวนการและวิธีปฏิบัติว่าด้วย “กระบวนการเชิงสมานฉันท์” ที่เกิดขึ้นในสังคมและกระบวนการยุติธรรมไทยนั้น อธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่ยึดเหนี่ยวเหตุการณ์เหล่านี้ไว้ด้วยกันระหว่าง “อิทธิพล

ของโลกาภิวัตน์ที่นำพากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สู่รัฐ-สังคม-กระบวนการยุติธรรมไทย” อันเป็นปัจจัยภายนอก (outside-in) และความเสื่อมของกระบวนการยุติธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมกับการรับมาใช้ของผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงอันเป็นปัจจัยภายใน (inside-out) ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของกระแสความนิยมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการปรับกระบวนการทศน์กระบวนการยุติธรรม และนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทยตามลำดับ

ณัฐนันท์ รุ่งจำ (2548, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาบทบาทการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการศึกษามหาบัณฑิต บทบาทการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบทบาทการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประสานการประชุมกลุ่มมีบทบาทการปฏิบัติงานก่อนการประชุมสูงกว่าระหว่างการประชุมและภายหลังการประชุม ในส่วนบทบาทก่อนการประชุม ผู้ประสานการประชุมกลุ่มได้ใช้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ใช้ทักษะการประสานงาน และมีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน โดยได้ให้ความคิดเห็นว่า เด็กและเยาวชนที่มีความผิดไม่ร้ายแรง ควรได้รับการเยียวยาด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ปัญหาและอุปสรรคคือ การติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการการปฏิบัติงาน บทบาทระหว่างการประชุม ผู้ประสานการประชุมกลุ่มได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีความขัดแย้ง และความเป็นกลาง ใช้ทักษะการไกล่เกลี่ยประนีประนอม และทัศนคติในการทำงานเรื่องความอดทน ปัญหาและอุปสรรคคือ การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมหากเกิดปัญหาขัดแย้ง และบทบาทภายหลังการประชุม ผู้ประสานการประชุมกลุ่มได้ใช้ความรู้ทางด้านสังคมวิทยาและอาชญาวิทยา ใช้ทักษะการติดตามและประเมินผล และต้องมีทัศนคติที่ดีต่องาน โดยมีความคิดเห็นว่า เงื่อนไข และข้อตกลงที่จัดขึ้น สามารถใช้ได้ และบรรเทาความเสียหายได้ ปัญหาและอุปสรรคคือ การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามข้อตกลงในการประชุมกลุ่ม ส่วนแนวทางในการพัฒนาบทบาทการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุมกลุ่ม คือ การติดต่อประสานงานที่ดี กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประชุมกลุ่ม ในวัน เวลา และสถานที่อย่างชัดเจน การสร้างความเข้าใจให้กับเยาวชนและผู้เสียหายอย่างชัดเจน การทำหน้าที่เป็นคนกลาง เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ดี การติดตามและประเมินผลหลังการประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ในส่วนของการพัฒนาบทบาทต้องมีการประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนการเข้ารับการฝึกอบรมทางด้านวิชาการที่ทันสมัย การปรับแนวคิดและกระบวนการทศน์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

สรุปตามแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่เน้นการลงโทษ ทำให้ผู้กระทำผิดถูกตีตราจนยากต่อการกลับตัวเป็นคนดีได้ ตามแนวทฤษฎีที่ดีรา แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นการแก้ไขผู้กระทำผิดและเยียวยาผู้เสียหาย ตามแนว

ทฤษฎีพันธะทางสังคม ทฤษฎีความละเอียดเชิงบูรณาการ และทฤษฎีการพรรณนาความรู้สึก แล้ว
 ศาลเยาวชนและครอบครัวได้นำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาใช้ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับ
 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนที่เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดย
 มีผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการประชุม ได้แก่ ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ พนักงานอัยการ
 พนักงานสอบสวน ที่ปรึกษากฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ผู้กระทำผิด ผู้ปกครอง
 ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ผู้ปกครองผู้เสียหาย และอาสาสมัครเครือข่ายชุมชนหรือตัวแทนชุมชน
 ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาถึงทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการประชุมที่มีต่อการ
 นำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และ
 แสวงหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์และกระบวนการ
 การยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งนโยบายของ
 ผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัวเกี่ยวกับการนำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาใช้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

